

4. Талалай Л. Вибране. Упоряд. Р. Талалай. Київ : Дніпро, 2004. 448 с.

Кривонос Катерина Сергіївна – здобувачка СВО магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (спеціальність 014.01 Філологія. Українська мова та література). **Наукові інтереси:** українська поезія другої половини ХХ століття.

Юлія Майданюк

Наук. кер. – к. філол. н., ст. викл. Зелененька І. А.

ЕТНОХРИСТИЯНСЬКИЙ СВІТОГЛЯД ПОЛІЩУКІВ, ЗОБРАЖЕНИЙ У РОМАНІ ВОЛОДИМИРА ЛИСА «СТОЛІТТЯ ЯКОВА»

Анотація: у статті проаналізовано етнічний та християнський світогляди в єдності, на прикладі творення образу головного персонажа роману Володимира Лиса «Століття Якова» Якова Меха – типового поліщука, але з індивідуальними проявами на тлі ХХ століття, епохи з двома світовими війнами, що торкнулися всіх українців, зокрібна, головного персонажа та його родини.

Ключові слова: роман, сага, родинна хроніка, світогляд, образ-персонаж.

Abstract: the article uses the example of the creation of the image of the main character of Volodymyr Lys's novel "The Century of Yakov" Yakov Meh - a typical inhabitant of Polissia, but with individual manifestations against the background of the 20th century, which represents the era of two world wars that affected all Ukrainians, especially the main character and his family.

Key words: novel, saga, family chronicle, outlook, image-character.

Вельми доцільною видається нам думка літературознавця, доктора філологічних наук В. Давидюка про особливу вдачу полісян, поліщуків: «... щоб повернути утрачене, кращого виконавця і кращого месника, ніж поліщук, треба пошукати. В цьому він проявить стільки настирливості, терплячості й винахідливості, як ніхто інший. Якщо він взявся за це, то зупинити його на цьому шляху неможливо...» [Давидюк 2007: 210]. Ця згадана етнічна група українців постала в центрі подій романної саги Володимира Лиса «Століття Якова» та добре виписана у своїх чільних рисах не випадково, адже Згор'яні – це рідне село автора роману, що знаходиться в Любомльському районі Волинської області, у багатій лісами частині України.

У романній родинній сазі на історичному, радше на історично-етнографічному матеріалі Володимира Лиса добре ілюструє в конкретних ситуаціях і крутий норов, і войовничу вдачу поліщуків на прикладі не лише винятково яскравого головного персонажа Якова Меха, а й зауважує читачеві, що поліщуки стали на захист рідного краю, влилися у визвольні змагання, а не лише були гарматним м'ясом у першій світовій війні, званій імперіалістичною.

Несподівано цікаво зображений у творі не борець Гершко, він типовий сільський крамар, самозбереження – головна його філософія, однак збагачення, як доводить подієвість твору, стає вторинною для Гершка, а доля – фатальною, навіть попри хитрість і статки. Автор пише про нього, пропонуючи читачеві діалог: Гершкові репліки на адресу юного Якова Меха промовисті, видають спостережливість і кмітливість, навіть пророчість: «...усе село гуде про твій, хлопче, вар'ятський здерубок. Такого в тотему селі ще не було і, мо', й не буде...» [Лис 2010: 50].

Яків Мех, як і більшість інших поліщуків у романі, як і крамар Гершко, пасивно переносять усі ті зміни, котрі готує їм фатум. Гершко сприймає спокійно все, вочевидь, через

досвід і вік, Яків – через християнський світогляд, якому властива жертовність. До того ж Яків Мех не вельми бунтує в житті, хоча в юнацькому коханні проявляє норавливий характер, що проєктує в ньому уявлення бунтівника. Персонаж, натомість, не особливо протестує проти традицій, поведінкових правил чи суспільних норм, не змінює родових моральних орієнтирів і звичаєвих заповідей, за якими здавна живе його рідне село, але й не йде проти штучних, накиданих ранньою червоною владою, проти тоталітарних законів і супроти колгоспних повинностей.

Герої роману «Століття Якова» Володимира Лиса постійно намагаються будь-що досягнути глибину всіх етапів людського буття на землі, набутися господарями, зрозуміти суть праведності та гріха, а також збагнути промисел Божий, себто – за що століттями покарані українці, абсолютно безвинні в своєму бажанні мирно господарювати на власній землі, забезпечуючи зв'язок поколінь у своїй-таки традиційності.

Несправедливі, на думку поліщуків, страждання та випробування у романі «Століття Якова» пояснені відступом від суворої народної моралі, основа якої – збереження роду (тобто народу), а також дистанціювання від того, що чимало норм і табу, традицій та звичаїв проігноровані поліщуками, вони відійшли у вічність або стерлися під пресингом влади та століть бездержавності. Отже, ідеться про несвідоме, знеосвічене ігнорування глобальної історичної пам'яті предків, предків у межах державності, що регулювала, суворо регламентувала й захищала водночас.

Тому, вочевидь, нещасливим виявилось подружнє життя українця Якова Мехи з полькою Зосею. Нещастя стало спокутою провини – наслідком цього є мученицька смерть невинних дітей Якова й Зосі, та й самої Зосі: «Те, що в хаті побачив, з пам'яті ніколи не зітреться. Коло порогу стояла й кричала Олька. Посеред хати лежала в калюжі

крові Зося, а в другій кімнаті, так само на долівці Зося маленька й Улася. Обоє, видно було, прошиті кулями...» [Лис 2010: 193-194].

Науковці підкреслюють, що персонажам роману властива ортодоксальна позиція релігійного скептицизму, що базується на біблійній заповіді-застереженні, що Господь карає синів за провини батьків.

А тому для поліщуків народна родова мораль деформується до ідеї виживання, вона вельми промовиста, помітна в діалогах селян. За усвідомлені й неусвідомлені гріхи, що персоналізовані в образах тіней предків, ушанованих прародичів, покара – на весь рід, і вона приймається персонажами. Яків Мех, зокрема, просто намагається вижити в межах ХХ століття, зберегти не стільки ідентичність, скільки лише життя власне та своїх дітей, тих, котрі залишилися живими після розправ і погромів: «Вижити, вижити, вижити...» [Лис 2010: 159-160] – повторює Яків Мех. Він ревно молиться, добре знаючи молитви, навіть у часи атеїстичні, підрежимні: «Ті слова він твердив собі, лягаючи спати й прокидаючись... Молитви твердив, які знав: «Отче наш», і до Богородиці звертався, і до святих Миколая, Дмитра-великомученика, чия церква в їхньому селі була, і Пантелеймона...і ангелу своєму і заступнику апостолу Якову, брату Сина Божого, молився, сам, складаючи невміло слова, що благали про заступництво...» [Лис 2010: 159-160].

Як і материковий дослідник Віктор Давидюк, представниця еміграційної науки та письменниця Олександра Копач наголосила на тому, що поліщуки пережили деформацію етніки через винищення: «... людина національно вихолощена мало не сотні літ і яка остається людиною тільки силою традицій, християнської віри, глибоких моральних засад...» [Копач 1972: 9]. Юрій Липа, письменник, критик, борець за свободу України наголосив на тому, що «свідомість поліщука, на перший погляд мінімальна. Поліщук свідомий того, що за одвертий вияв

своїх почувань його може стрінуги всячина, а рекурсувати нікуди...» [Липа 2007: 136]. Подібне помічає за персонажами аналізованого роману дослідниця І. Зелененька [Зелененька 2021: 432]. Тому Володимир Лис інтерпретує ситуації історичної безвиході, у яких селянин-поліщук мусить вижити або боротися, і врешті Яків Мех еволюціонує до вибору між жертовністю та спротивом, вельми індивідуальним, тихим, іноді безсвідковим.

Терпіння, витримка поліщуків – те, що дозволяє письменникові розбудувати психотип пригнобленого тоталітаризмом українця. Терплячість стає визначною рисою зрілого Якова Мехи, Якова як чоловіка й батька. Творячи образ головного персонажа від сторінки до сторінки, так би мовити, проводячи його через усе століття, Володимир Лис, по суті, наголошує на тому, що алюзії страдницької долі з проєкцією на жертовність біблійного апостола Якова, цілком справедливі. У романі навіть виникає побіжна асоціація, це ототожнення страдництва самотника Якова зі страдництвом Ісуса Христа у ситуації винесення Христа на Голгофу (ототожнення діє як аналогія до хресного шляху, несення хреста тяжкої судби в кривавому столітті, прийнятої поліщуком).

Проблема вибору – це проблема поліщуків у ХХ столітті. Коли селянам пропонували співпрацю з нацистами, Яків Мех відкинув пропозиції вербування до «... особливого підрозділу доблесного вермахту...» [Лис 2010: 141]. Яків Мех не переставав почувати себе жертвою, але такою жертвою, у якій є порятунк – християнська мораль: «Серед страшної кривавиці, стоїть він, простий, тико й того, що трохи грамотний поліщук Яків Мех, по-вуличному Цвіркун... Яків відчуває себе мишкою, перед якою клітка з дармовим сиром. Ци великим шматком сала...» [Лис 2010: 142].

Володимир Лис у зображенні цієї ситуації апелює до народного світобачення персонажа: «Селянський розум підказує Якову – не чіпай тую лакомину. Клітку неодмінно

зачинять. За воротами цього страшного табору. То не солодка воля, а неволя з присмаком цукру...» [Лис 2010: 142], «... незрима сила змушує його ще раз кинути коротке: – Не!» [Лис 2010: 142].

Отже, Володимир Лис у родинній романі-сазі на історично-етнографічному матеріалі «Століття Якова» моделює типовий образ селянина-поліщука із традиційною народною ментальністю, у межах етнотипу, у межах християнської моралі, що дозволяла вижити, хоч і безславно, але й не скотитися у звірства, яких домагалися від поліщуків епізодично зображені режимники.

Література

1. Вербич В. Роман-пісня Володимира Лиса : зцілення світлим болем непроминальної любові. *Українська літературна газета*. 2014. №4. С. 4.
2. Давидюк В. Етносоціальний портрет поліщука : художня та наукова парадигми. Концепції і рецепції. Луцьк : Твердиня, 2007. С. 202–214.
3. Зелененька І., Нечипоренко В. Образотворчий потенціал порівнянь у романі В. Лиса «Століття Якова». Results of modern scientific research and development. Research and development. Proceedings of I International Scientific and Practical Conference Madrid, Spain. 2021. С. 429–435.
4. Копач О. Передмова. *Одрач Ф. Воцадь*. Торонто, 1972. С. 14.
5. Липа Ю. Призначення України. *Всеукраїнська трилогія : У 2 т.* Київ : МАУП, 2007. Том 1: Призначення України. 336 с.
6. Лис В. Століття Якова. Передм. О. Забужко. Направду добра книжка. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2010. С. 5–6.

Майданюк Юлія Олександрівна – здобувачка СВО магістра Факультету філології й журналістики імені

Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (спеціальність 014.01 Середня освіта (Українська мова та література)).
Наукові інтереси: історія української літератури ХХ- ХХІ ст.

Людмила Мазуренко
Наук. керівник – к. філол. н., доц. Крупка В. П.

ПРОБЛЕМАТИКА ОПОВІДАННЯ «ВИСОКІ ГОРИ В ЯЛТІ» ВАСИЛЯ ШКЛЯРА

Анотація. У статті окреслено проблематику оповідання «Високі гори в Ялті» Василя Шкляра. Увагу сконцентровано навколо образів Танасихи та Марфини, які на старості років стали самотніми.

Ключові слова: Василь Шкляр, проблематика, оповідання, образ, колізія.

Annotation. The article outlines the problematic of the story «High mountains in Yalta» by Vasyl Shklyar. The attention is focused on the images of Tanasikha and Marfina, who became lonely in their old age.

Keywords: Vasyl Shklyar, problematics, story, image, collision.

Василя Шкляра називають «батьком українського бестселера», але його творчість не вивчена докладно. По-перше, це пояснюється тим, що автор досить плідно працює й на полицях книжкових крамниць постійно з'являються нові книги. По-друге, особливу увагу критиків привертають його романи, які частіше виходять з-під пера митця. Його ж мала та середня проза залишається фактично недослідженою, а проблемно-філософські погляди нерозтлумаченими. Саме тому **метою** нашої статті є окреслення проблематики в оповіданні «Високі гори у Ялті».